

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СЕМЕНЧУК Юліан Олексійович

УДК 378.147:811.111

**ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У
СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ЗАСОБАМИ
ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ**

Спеціальність 13.00.02 – теорія та методика навчання: германські мови

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі методики викладання іноземних мов Київського національного лінгвістичного університету Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, професор
ГРИНЮК Галина Аркадіївна,
Київський національний лінгвістичний університет,
професор кафедри методики викладання іноземних мов

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ТАРНОПОЛЬСЬКИЙ Олег Борисович,
Дніпропетровський університет економіки і права,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики та методики
навчання іноземних мов

кандидат педагогічних наук
БОРЩОВЕЦЬКА Валентина Дмитрівна,
Білоцерківський державний аграрний університет,
завідувач кафедри практики та історії англійської мови

Захист відбудеться 16 жовтня 2007 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.01 у Київському національному лінгвістичному університеті (03680, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 73).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного лінгвістичного університету (03680, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 73).

Автореферат розісланий 14 вересня 2007 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.Б. Бігич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми і стан її наукової розробки. Розширення міжнародних стосунків України та розвиток ринкових відносин обумовлюють соціальне замовлення суспільства на підготовку високоосвічених фахівців зі знанням іноземних мов. Умовою оволодіння іноземною мовою для професійного спілкування є вивчення студентами немовних вищих навчальних закладів (ВНЗ) спеціальної галузевої лексики, на що орієнтують викладачів Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра за напрямом 0501 „Економіка і підприємництво” з навчальної дисципліни „Іноземна мова професійного спрямування” та Програма з англійської мови для професійного спілкування (2005 р.). У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема удосконалення існуючих та пошуку нових методик формування у майбутніх спеціалістів іншомовної лексичної компетенції, під якою у Рекомендаціях Ради Європи з мовної освіти розуміється „знання і здатність використовувати словниковий запас мови, яка вивчається”.

Проблема формування іншомовної лексичної компетенції досліджувалась у працях таких вітчизняних і зарубіжних учених як В.О.Артемов, Л.В.Банкевич, І.В.Баценко, І.М.Берман, А.Є.Боковня, В.А.Бухбіндер, Н.Г.Вишнякова, В.Є.Горбачов, Ю.В.Гнаткевич, О.Ю.Долматовська, Ю.О.Жлуктенко, В.С.Коростильов, Е.В.Мірошніченко, О.П.Петрашук, С.М.Степащенко, О.Б.Тарнопольський, Н.С.Форкун, О.В.Чічкова, С.П.Шатілов, R.Carter, M.McCarthy, R.Ellis, R.Gairns, D.Gardner, M.Lewis, I.Nation, N.Schmitt, L.Taylor та ін. Вони, зокрема, дослідили способи і прийоми для розкриття значень іншомовних слів, призначених для рецептивного засвоєння студентами; проаналізували дію лексичного механізму в різних видах мовленнєвої діяльності; вивчили процес функціонального оволодіння студентами лексикою з урахуванням закономірностей породження мовленнєвих висловлювань; розробили нові типи і види вправ для навчання студентів немовних ВНЗ термінологічної лексики; визначили критерії й описали процедуру відбору лексичних одиниць для формування словника-мінімуму.

Методиці навчання термінологічної лексики студентів, які вивчають іноземні мови у технічних, медичних, економічних, гуманітарних, військових та інших немовних ВНЗ, присвячені дослідження В.Д.Борщовецької, М.О.Бурлакова, О.О.Величка, Н.І.Говорової, Г.І.Іткіса, О.Н.Краснянської, В.О.Кудряшової, З.Е.Кузьменко, Р.І.Мар'ясової, В.Ф.Мурзової, Н.М.Петрушевської, Е.Д.Розанова, Н.С.Саєнко, Н.О.Сайгушевої, С.Т.Семенової, О.Л.Тарасової, Г.О.Харлова, І.С.Чудінової, R.Day, R.Holme, M.Jonak, I.Krakowiak, P.Ur та ін. Розроблялась методика навчання фахової лексики та її тестування; вивчались проблеми семантизації термінологічних одиниць англійської, німецької, французької та інших мов; досліджувались способи формування лексичних навичок та стратегії використання іншомовної лексики на початковому й середньому ступенях навчання.

Незважаючи на наявні здобутки у розв'язанні проблеми навчання спеціальної лексики іноземної мови, практика викладання свідчить про необхідність підвищення якості оволодіння студентами англомовним лексичним матеріалом. Це стосується, зокрема, навчання термінологічної лексики студентів, які спеціалізуються у галузі міжнародних економічних відносин та зовнішньоекономічної діяльності. Оскільки,

як показує проведений аналіз науково-педагогічної літератури, недостатньо розробленою є методика навчання англійської економічної лексики і формування лексичної компетенції на завершальному етапі (тобто, на 4-му курсі) підготовки студентів-економістів освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр”, які інтенсивно вивчають англійську мову для професійного спілкування в умовах кредитно-модульної системи, то виникає потреба у спеціальному дослідженні даної проблеми. Отже, **актуальність** запропонованої дисертаційної роботи зумовлюється вимогами нормативних документів МОН України та соціальним замовленням суспільства на інтенсифікацію іншомовної підготовки майбутніх бакалаврів у галузі зовнішньоекономічної діяльності, а з іншого боку – необхідністю розробки теоретично обґрунтованої методики навчання студентів-економістів термінологічної лексики підмови міжнародної економіки й формування англомовної лексичної компетенції як складової частини процесу оволодіння професійно спрямованою англійською мовою на старшому ступені навчання у ВНЗ економічного профілю.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Вибір напряму дисертаційного дослідження безпосередньо пов'язаний з колективною науково-дослідною темою кафедри англійської мови для зовнішньоекономічної діяльності Тернопільського національного економічного університету „Комунікативний аспект викладання англійської мови в економічному ВНЗ” (державний реєстраційний номер теми дослідження 0103U000464). Роль автора у реалізації цього завдання полягала у здійсненні розробок, пов'язаних із дослідженням теоретичних та прикладних питань формування англомовної лексичної компетенції у студентів-економістів. Тема дисертаційного дослідження затверджена Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 4 від 25 квітня 2006 року) та вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 3 від 30 жовтня 2006 року).

Об'єктом дослідження виступає процес формування англомовної лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей.

Предметом дослідження є методика формування англомовної лексичної компетенції на основі використання інтерактивних засобів навчання студентів-економістів 4-го курсу, які спеціалізуються у зовнішньоекономічній діяльності.

Мета дисертаційної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні, практичній розробці та експериментальній перевірці ефективності й доцільності використання запропонованої у дослідженні методики формування англомовної лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання. Виходячи з цього, в дисертаційному дослідженні поставлено такі **завдання**:

1. З'ясувати дидактичні передумови та обґрунтувати теоретичні аспекти організації інтерактивного навчання економічної лексики для формування англомовної лексичної компетенції у студентів-економістів рівня „бакалавр”.
2. Вивчити і проаналізувати психологічні закономірності інтерактивного навчання студентів лексичного матеріалу на старшому ступені ВНЗ.
3. Продовжити започатковане попередниками дослідження лінгвістичних особливостей англійської економічної лексики, щоб визначити методичні труднощі засвоєння студентами економічної термінології сфери діяльності фахівців з міжнародної економіки та менеджменту.

4. Визначити джерела та критерії відбору лексичного матеріалу і розробити методичну типологію відібраної термінологічної лексики; укласти словник-мінімум для оволодіння економістами-міжнародниками 4-го курсу.
5. Проаналізувати й уточнити етапи формування лексичної компетенції та розробити відповідний комплекс вправ для навчання студентів-економістів термінологічної лексики підмови міжнародної економіки.
6. Створити модель інтерактивного навчання англійської економічної лексики з урахуванням кредитно-модульної системи навчального процесу.
7. Експериментально перевірити ефективність розробленого комплексу вправ при реалізації пропонованої у дослідженні методики.
8. Укласти методичні рекомендації щодо організації інтерактивного формування англійської лексичної компетенції у студентів-економістів.

Методи дослідження. Для розв'язання зазначених вище завдань були використані такі загальнонаукові методи дослідження:

- наукова дедукція, системний аналіз й всебічне вивчення психолого-педагогічної, лінгвістичної та методичної літератури для обґрунтування теоретичних засад і положень з проблеми дослідження;
- групування, порівняння та класифікація при розгляді лінгвістичних особливостей англійської економічної лексики і визначенні методичних труднощів її засвоєння студентами;
- педагогічне спостереження, моделювання процесів і ситуацій з метою з'ясування впливу інтерактивних засобів навчання на ефективність формування англійської лексичної компетенції;
- тестування студентів для поточного й підсумкового контролю рівня сформованості лексичної компетенції та їх опитування для пошуку шляхів удосконалення процесу інтерактивного навчання економічної лексики;
- експериментальне навчання і математично-статистична обробка отриманих результатів за допомогою однофакторного дисперсійного аналізу для перевірки їх достовірності й доцільності впровадження.

Наукова новизна дослідження визначається тим, що

вперше теоретично обґрунтовано, практично розроблено й експериментально перевірено методику формування англійської лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання студентів-економістів;

набуло подальшого розвитку вивчення дидактичних, психологічних і лінгвістичних аспектів інтерактивного формування лексичної компетенції в умовах кредитно-модульної системи навчання студентів-економістів;

удосконалено процедуру відбору англійської економічної лексики на основі виділених і науково обґрунтованих критеріїв; уточнено етапи формування англійської лексичної компетенції й конкретизовано вимоги до вправ для навчання студентів англійської економічної лексики; узагальнено теоретичні положення для створення адекватної завданням дисертаційного дослідження моделі навчання.

Практичне значення отриманих результатів полягає у створенні словника-мінімуму англійської економічної лексики для засвоєння студентами на 4-му курсі; у розробці експериментально перевіреного комплексу вправ та моделі навчання

студентів-економістів й формування англомовної лексичної компетенції; в укладанні методичних рекомендацій щодо застосування засобів інтерактивного навчання лексики; в опублікуванні навчального посібника та методичних розробок.

Основні положення дисертаційного дослідження та розроблену методичку **впроваджено** у навчальний процес на факультеті бізнесу та менеджменту Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, на економічному факультеті Львівського державного аграрного університету, на факультеті економіки Європейського університету м. Києва. Всього експериментальним дослідженням було охоплено 367 студентів.

Апробація основних положень та результатів дослідження проходила на щорічних наукових конференціях Тернопільського національного економічного університету протягом 2004-2007 років. Результати дисертації були також оприлюднені на міжнародній науковій конференції „Соціокультурні аспекти навчання іноземних мов” (Тернопіль, 2004 р.); на міжнародній науково-методичній конференції „Сучасні технології підготовки фахівців в умовах подальшого розвитку вищої освіти України” (Харків, 2005 р.); на науковій конференції „Сучасні проблеми лінгвістики та навчання іноземних мов у контексті Болонського процесу” (Хмельницький, 2005 р.); на міжнародній науково-практичній конференції „Теория и практика подготовки к межкультурной коммуникации в системе непрерывного обучения иностранным языкам” (Мінськ, 2005 р.); на другій міжнародній науковій конференції „Навчання ділової англійської мови у Східній Європі: для чого та як?” (Дніпропетровськ, Ялта, 2006 р.); на міжнародній науковій конференції „Іноземномовна комунікація: здобутки та перспективи” (Тернопіль, 2006 р.).

Публікації. Теоретичні положення і практичні результати дослідження відображені у навчальному посібнику „Англійська мова для студентів-економістів”, восьми наукових статтях, шести тезах доповідей на наукових конференціях. У статті № 9, написаній у співавторстві, особистий внесок дисертанта полягає у систематизації зібраного фактологічного матеріалу, у розробці прикладів для аргументації основних теоретичних положень і висновків публікації.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Текст дисертації викладено на 178 сторінках, повний обсяг роботи складає 280 сторінок. Дисертація містить 15 таблиць та схем. Список використаних джерел розміщений на 23 сторінках і налічує 270 найменувань, з них англійською та німецькою мовами – 46.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **першому розділі** досліджено теоретичні передумови інтерактивного навчання англійської економічної лексики студентів старшого ступеня, які спеціалізуються у міжнародній економіці та зовнішньоекономічній діяльності. Одним зі способів інтенсифікації діяльності учіння студентів з вивчення англійської економічної лексики є активне використання форм і прийомів парно-групової й колективної мовленнєвої взаємодії всіх суб'єктів навчального процесу у рольових і ділових іграх та проектах, під час проведення дискусій і презентацій, спільного планування й виконання проблемних завдань та навчально-дослідних робіт. Такі засоби інтерактивного формування лексичної компетенції повинні забезпечити

комунікативну спрямованість і професіоналізацію навчання, утвердити суб'єкт-суб'єктні відносини між всіма комунікантами, сприяти побудові особистісно зорієнтованої парадигми освіти.

Методологічною основою дослідження є праці теоретиків і розробників комунікативного методу навчання, концепції прихильників компетентісно діяльнісного, особистісно орієнтованого і професійно спрямованого підходів до навчання (Б.В.Беляєв, В.П.Беспалько, І.Л.Бім, І.М.Богданова, Н.Ф.Бориско, Н.І.Гез, Г.А.Гринюк, Л.А.Дзюба, О.В.Євдокимов, Л.В.Загрекова, І.О.Зимня, Г.О.Китайгородська, Г.Ф.Кривчикова, О.М.Леонт'єв, О.О.Леонт'єв, Р.П.Мільруд, С.Ю.Ніколаєва, Ю.І.Пассов, О.І.Пометун, Г.В.Рогова, В.В.Сафонова, Г.К.Селевко, С.О.Сисоєва, В.Л.Скалкін, Н.К.Скляренко, І.О.Смолюк, О.Б.Тарнопольський, І.С.Якиманська, Н.А.Апел, N.Brieger, J.Comfort, D.Cotton, J.M.Dobson, L.Jones, G.Mehlhorn, D.Nunan, W.Rivers, T.Stelzer-Rothe, H.G.Widdowson та ін.).

Дослідниками доведено, що інтерактивне навчання завдяки своїй динамічності і гнучкості, практичності і доступності сприяє задоволенню інформаційно-пізнавальних потреб студентів, позитивно впливає на інтелектуальний розвиток кожної особистості та її професійне становлення. В аспекті формування іншомовної лексичної компетенції інтерактивне навчання стимулює студентів до запам'ятовування навчального лексичного матеріалу, його осмисленого репродукування та свідомого й творчого використання в ході іншомовної комунікації. Співучасть усіх мовленнєвих суб'єктів у процесі інтерактивного оволодіння іншомовною лексикою супроводжується контролем та корегуванням такої діяльності з боку викладача, дозволяє йому управляти навчальними діями студентів. Отже, **суть інтерактивного навчання** як засобу ефективного формування англomовної лексичної компетенції полягає в організації парно-групової та колективної мовленнєвої взаємодії всіх суб'єктів навчального процесу з виконання творчих, проблемно-пошукових і комунікативних завдань, орієнтованих на одержання студентами знань лексичних одиниць та набуття спроможності використовувати їх усно і письмово в межах сфери своєї майбутньої діяльності.

Суспільно-економічними та дидактичними передумовами використання інтерактивних засобів навчання лексики іноземної мови виступають сучасні процеси перебудови і трансформації національної системи освіти в Україні на принципах гуманізації та демократизації; адаптація вітчизняних освітніх стандартів до міжнародних норм у зв'язку з входженням України в Європейський і світовий освітній простір; швидкий розвиток і використання в галузі освіти комп'ютерних і телекомунікаційних технологій; заохочення альтернативних форм організації навчального процесу у вищій школі; сформованість студентського колективу і розвинені у студентів старших курсів організаторські та аналітичні вміння, необхідні для реалізації інтерактивного навчання; наявність у студентів інтересу та мотивації до вивчення ділової іноземної мови з метою професійного утвердження й досягнення високої конкурентоспроможності на ринку праці.

Дидактичною основою для інтерактивного формування лексичної компетенції виступає комплекс загальнодидактичних і спеціальних методичних принципів, що відбивають основні закономірності й загальні підходи до організації навчання лексики, визначають зміст та впливають на якість засвоєння навчального

лексичного матеріалу. Це принципи *наочності, свідомості, активності і міжпредметної координації*, а також принципи *комунікативності, взаємопов'язаного навчання всіх видів іншомовної мовленнєвої діяльності і професійної спрямованості навчання*. Дотримання цих принципів, які забезпечують навчання студентів-економістів англійської галузевої лексики в діяльності і через діяльність, є важливою передумовою втілення інтерактивності на практиці.

Психологічними чинниками для реалізації інтерактивного навчання студентів англійської економічної лексики є внутрішня і зовнішня мотивація до проведення парно-групової і колективної роботи; утвердження сприятливого психологічного клімату в студентському колективі; врахування індивідуальних, вікових і статусних особливостей кожного студента; створення адекватних навчальним завданням ситуацій для контекстного засвоєння нових лексичних одиниць; добір відповідних до інтересів і потреб студентів автентичних матеріалів для організації інтерактивного тренінгу з використання лексики у мовленні. Врахування зазначених чинників, а також властивостей процесів мислення, пам'яті, уваги тощо дозволяє створити сприятливі психологічні передумови для засвоєння студентами англійської економічної лексики та оволодіння вміннями її використання.

При дослідженні лінгвістичних особливостей англійської економічної лексики було встановлено, що у термінів немає ознак багатозначності та експресивності, їм притаманна стилістична нейтральність та відсутність синонімів. Терміни підмови економіки є елементом загальної лексичної системи іноземної (англійської) мови з парадигматичними і синтагматичними зв'язками, що існують у загальноповсякденній лексиці. В терміносистему економіки входять терміни-слова і терміни-словосполучення, а характерними способами їх творення є префіксальний, суфіксальний та складання окремих слів або їх основ. Розуміння структури термінів, уміння проводити їх морфолого-синтаксичний аналіз дозволяє продукувати нові термінологічні одиниці й варіювати способи лексико-граматичного вираження думки англійською мовою. Сучасні тенденції інтернаціоналізації англійських економічних термінів сприяють розвитку мовної здогадки студентів, розширюють їхні можливості для безперекладної семантизації і швидкого та довготривалого запам'ятовування спеціальної лексики, збагачують потенційний словник.

Таким чином, сформульовані положення є науково-теоретичним підґрунтям запропонованої у дослідженні методики, націленої на формування англійської лексичної компетенції в студентів-економістів шляхом виконання комунікативних завдань з англійською економічною лексикою в інтерактивних формах мовленнєвої взаємодії всіх суб'єктів навчального процесу.

У **другому розділі** було досліджено проблему відбору автентичних фахових текстів як джерел термінологічної лексики на основі *якісних (змістових і мовних) та кількісних критеріїв*, а також обґрунтовано критерії відбору власне англійської економічної лексики для навчання студентів спеціальності „Міжнародна економіка” на 4-му курсі: *професійної спрямованості, адекватності навчального матеріалу програмним цілям, частотності, практичної необхідності і тематичності*. У відібраних за допомогою виділених вище критеріїв автентичних фахових текстах, окрім прикладів контекстного застосування термінологічної лексики підмови економіки, наявності мовленнєвих формул і стереотипних фраз наукового стилю,

подається також фактологічна й пізнавальна інформація за фахом підготовки студентів, що слугує мотиваційним стимулом для інтелектуальної й мовленнєвої активності в інтерактивній комунікації на основі прочитаного.

Одиницями відбору англійської економічної лексики були терміни-слова і терміни-словосполучення, які в кількості 434 лексичних одиниць увійшли в укладений термінологічний словник-мінімум для студентів 4-го курсу спеціальності „Міжнародна економіка”. Відібрана відповідно до зазначених вище критеріїв термінологічна лексика знаходиться в межах академічної та професійної сфери діяльності економістів-міжнародників, узгоджується з цілями та змістом навчання студентів і забезпечує механізмом виконання комунікативних завдань, пов’язаних зі спеціалізацією. Кількість відібраних лексичних одиниць є оптимальною для виконання Програмних вимог та вимог освітньо-кваліфікаційних характеристик щодо досягнення бакалаврами достатнього рівня сформованості лексичної компетенції і є реальним показником спеціальної лексики, яку студенти-економісти можуть опанувати у рамках відведеного навчального часу.

Для методичної класифікації відібраної англійської економічної лексики було використано порівняльну типологію лексичних міжмовних відповідностей англійської й української мов, в результаті чого було виділено три групи даної лексики. До першої типологічної групи увійшли англійські економічні терміни, які за семантичною характеристикою повністю співпадають з термінами в українській мові. До другої групи були віднесені англійські економічні терміни, які за семантичною характеристикою співпадають частково з українськими термінами. До третьої групи були включені англійські економічні терміни, які повністю не співпадають зі своїми відповідниками в українській мові.

Проведений відбір та методична типологія англійської економічної лексики створили передумови для розробки комплексу вправ з урахуванням таких етапів формування англійської лексичної компетенції:

1. Етап подачі й семантизації лексичних одиниць та створення орієнтовної основи як необхідної умови для формування лексичної навички.
2. Етап автоматизації дій студентів з лексичним матеріалом на рівні слова, речення та понадфразової єдності.
3. Етап автоматизації дій студентів з лексикою у мовленні на текстовому рівні і контролю рівня оволодіння нею студентами.

Оскільки на даний час немає сталого переліку професійних іншомовних умінь економіста та визначення рівня їх сформованості, що необхідно для обґрунтування вправ, то орієнтиром у вирішенні цієї методичної проблеми була розроблена у Європейському мовному портфелі для економістів „Таблиця самооцінки професійно орієнтованих мовленнєвих умінь” (Н.В.Ягельська). В аспекті формування лексичної компетенції студенти-економісти повинні отримати знання термінологічної лексики та оволодіти навичками і вміннями її використання для забезпечення розуміння розгорнутого мовлення на фахову тематику різної складності (лекції, доповіді на конференціях, діалоги ділових зустрічей тощо); для пошуку необхідної фахової інформації на різних носіях з розумінням термінів і аббревіатур; для активної підтримки офіційної і неофіційної розмови на економічну тематику; для оцінювання, порівняння, аналізу суспільно-економічних подій і явищ з

використанням доцільної термінології; для складання різних видів ділових документів, реферування іншомовних джерел і написання звітів. Засобом формування й розвитку визначених вище навичок та вмінь у парно-групових та колективних формах мовленнєвої взаємодії при навчанні студентів лексики окремого змістового модуля навчальної дисципліни є комплекс вправ, розроблений з урахуванням сформульованих у дослідженні вимог (табл. 1).

Таблиця 1

Комплекс вправ для формування лексичної компетенції

Етапи формування лексичної компетенції	Типи вправ	Групи вправ	Мета вправ
Етап подачі й семантизації лексичних одиниць, створення орієнтовної основи.	Рецептивні, рецептивно-репродуктивні, мовні, умовно-комунікативні.	Передтекстові: на номінацію та диференціацію термінів, на розуміння їх значень та вміння знаходити відповідники.	<ul style="list-style-type: none"> • Ідентифікація та семантизація значень термінів; • первинне закріплення лексики шляхом її вибору, трансформації, групування тощо; • формування автоматизмів для оперування термінами.
Етап автоматизації дій з лексикою на рівні слова, речення та на понадфразовому рівні.	Репродуктивні, рецептивно-продуктивні, умовно-комунікативні, комунікативні.	Текстові: на відтворення термінів, на вміння їх добору і поєднання, на вміння використання термінів у висловлюваннях.	<ul style="list-style-type: none"> • Рецепція і репродукування фахової лексики; • стимулювання мовленнєвих дій студентів з термінами; • продукування термінів та усвідомлене їх використання.
Етап автоматизації дій з лексичними одиницями у мовленні на текстовому рівні і контролю рівня оволодіння лексикою.	Рецептивно-продуктивні, продуктивні нижчого і вищого рівня, умовно-комунікативні, комунікативні.	Післятекстові: на активізацію термінів в усному і писемному мовленні, на перевірку правильності вживання термінів.	<ul style="list-style-type: none"> • Удосконалення дій з лексикою на рівні тексту; • інтегрування сформованих автоматизмів вживання термінів; • контроль і самоконтроль рівня знань лексики та вмінь її використання.

Формування лексичної компетенції, як, зрештою, і весь процес навчання студентів-економістів іноземної мови, базується на опрацюванні автентичних фахових текстів. З огляду на це для забезпечення ефективного навчання фахової лексики шляхом використання інтерактивних засобів було розроблено три групи вправ – передтекстові, текстові та післятекстові.

Типом вправ для початкового етапу формування лексичної компетенції є рецептивні, рецептивно-репродуктивні, мовні й умовно-комунікативні вправи на номінацію та диференціацію лексичних одиниць, на підстановку і трансформацію, на розкриття значень нових слів та підбір їхніх українських відповідників, на групування й складання словесних сімей, на пошук у фаховому тексті дефініцій та побудову словосполучень і речень з новими словами. Інтерактивна діяльність на даному етапі проявляється у взаємодії студентів задля ознайомлення з іншомовною лексикою в ході виконання передтекстових вправ, що необхідно для зняття труднощів розуміння термінів підмови спеціальності та підготовки до читання автентичних фахових текстів. Інтерактивний формат діяльності для парно-групового і колективного тренування спеціальної лексики у вправах реалізується за допомогою таких прийомів, як мозковий штурм, створення лексико-семантичних карт, використання різних ігрових форм навчальної роботи.

Типом вправ другого етапу є репродуктивні, рецептивно-продуктивні, умовно-комунікативні, комунікативні вправи на виявлення у текстах дефініцій до активної термінологічної лексики, на розуміння значень лексичних одиниць у контексті, на відтворення й продукування термінів. Ці операції відбуваються у текстовій діяльності, яка передбачає пошук у тексті необхідної лексичної інформації для підтвердження чи обґрунтування своїх думок, виписування термінів для підготовки тез або складання плану тексту, пошук значень ключових лексичних одиниць тексту і таке інше. Услід за Г.В.Барабановою вважаємо, що інтерактивність засвоєння лексики при виконанні групи текстових вправ полягає у колективному і парно-груповому прогнозуванні змісту тексту на основі заголовка або малюнків чи схем, у контекстуалізації термінології при читанні тексту, у проведенні інтерв'ю за прочитаним та у спільному з колегами написанні анотацій або рефератів. Позитивним результатом такої діяльності при виконанні текстових вправ є те, що іншомовний лексичний матеріал інтегрується з фаховими знаннями студентів, а це формує у них комплекс внутрішніх і зовнішніх мотивів до оволодіння англійською економічною лексикою в контексті своєї майбутньої спеціальності.

Практичне використання лексичного матеріалу на завершальному етапі відбувається в інтерактивних формах спільної роботи проблемного і пошукового характеру та супроводжується контролем і самоконтролем правильності виконання студентами операцій з лексикою, оцінкою рівня сформованості лексичної компетенції. Типом вправ цього етапу є рецептивно-продуктивні, продуктивні нижчого і вищого рівня, умовно-комунікативні і комунікативні, які об'єднані у групу післятекстових вправ. Виконання мовленнєвих дій з лексичними одиницями на рівні понадфразової єдності (ПФЄ) і тексту видається можливим в інтерактивному спілкуванні, яке передбачає, наприклад, зацікавлений обмін фаховою інформацією або дискутування щодо шляхів вирішення актуальних виробничих проблем, ділові ігри та імітації, спільні з іншими студентами групи

презентації навчально-дослідних завдань з використанням вербально-зорових опор і таке інше. Означені види завдань вважаються проблемними, а їх виконання робить процес навчання лексики гнучким і цікавим, професійно зорієнтованим та особистісно вмотивованим, сприяє реалізації іншомовних комунікативних здібностей майбутніх економістів.

Нижче наводимо приклади вправ з розробленого комплексу.

1. Група передтекстових вправ

ВПРАВА 1

Мета: Ознайомити студентів з активною лексикою теми, навчити семантизувати та знаходити відповідники англійських економічних термінів у рідній мові.

Завдання: In turns with your partner read the given below terms and their definitions. Then find Ukrainian equivalents to them using a dictionary if necessary.

Sole proprietorship	<i>A business firm owned and operated by one person.</i>	Єдиноосібне володіння; підприємницька діяльність.
Partnership	<i>An association of two or more persons to conduct a business which is not in corporate form and does not enjoy limited liability.</i>	
Corporation	...	

Режим виконання: у парах або індивідуально, усно і письмово.

Спосіб контролю: взаємоперевірка; обговорення варіантів відповідей у групі.

ВПРАВА 2

Мета: сформувати навички ідентифікації та семантизації англійських економічних термінів на рівні окремого слова, словосполучення або фрази.

Завдання: In turn with your fellow-student fill in the missing letters in the following terms. Make up your own word collocations and/or meaningful sentences with these words. Let your partner translate them into Ukrainian.

Model: *propri_torship – proprietorship: The majority of businesses in America are tiny units owned by a single person – an individual proprietorship.*

1. li_bility

2. ...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: самоконтроль або взаємоконтроль за допомогою ключа.

ВПРАВА 3

Мета: сформувати навички трансформації та групування економічної лексики.

Завдання: Using all possible prefixes and suffices write as many derivatives as possible with the terms given below. Your partner will translate them into Ukrainian.

Model: *price: priced; pricing; priceless; pricelessness; pricy; overprice; underprice; underpricing – ціна: оцінений; калькуляція цін; безцінний; безцінність; дорогий; завищувати ціну; занижувати ціну; заниження цін.*

PREFIX	STEM	SUFFIX
	market power ...	

Режим виконання: у парах, письмово.

Спосіб контролю: взаємоконтроль та/або контроль з боку викладача.

ВПРАВА 4

Мета: сформувані навички трансформації англійських економічних термінів та розвинути вміння їх репродукування і вживання на рівні слова та/або речення.

Завдання: Complete the given below table with noun, verb, or adjective forms. Your partner will find Ukrainian equivalents to translate each term. Then make up your own questions with these terms to interview each other.

Model: *Product – to produce (verb); productive (adjective). What major products have been recently launched into the market by this corporation?*

NOUN	VERB	ADJECTIVE
product	<i>to produce</i>	<i>productive</i>
_____	<i>to limit</i>	_____
...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: взаємоконтроль за допомогою ключа та/або контроль з боку викладача.

ВПРАВА 5

Мета: використовуючи вербальні опори, розвинути вміння вживання англійських економічних термінів під час реагування на запропоновані партнером твердження.

Завдання: Together with your fellow-student match the following verbs with the correct nouns to form common partnerships. Then choose four phrases and make up your own statements with them. Ask your partner to correct wrong statements.

Model: *to fix a price: The officers of three largest supermarket operators in Cleveland (USA) had secretly met to fix meat and grocery prices. – That's right. It's a common practice even in our country to fix prices on certain groups of products.*

VERBS	NOUNS
1. to fix	a) a business
2. to differentiate	b) the risk
3. ...	c) ...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача, груповий контроль.

ВПРАВА 6

Мета: розвинути вміння продукування англійських економічних термінів на рівні слова або словосполучення на основі використання графічних опор.

Завдання: Together with your fellow-student fill in the gaps in the given below statements using the correct terms. Then in turn translate these sentences into Ukrainian.

Model: *Several c ... are involved in the development of this project. – Several companies are involved in the development of this project. – Кілька компаній залучено до розробки цього проекту.*

1. Ltd. stands for 1 ... company.
2. In America a large firm is called a c
3. ...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: само- або взаємоконтроль за допомогою ключів.

ВПРАВА 7

Мета: розвинути вміння трансформації та комбінування англійської економічної лексики на основі графічних опор.

Завдання: The words in the box have their letters in the wrong order. Complete the sentences below with the words in their correct form. The first and the last letter of each word is given. Does your fellow-student agree with you? Translate these sentences.

Model: *siarocporton; The largest businesses tend to be c ... s. – The largest businesses tend to be corporations.*

ramkte opwre; iaprcourtos; eimlunitd lilabiyit; atke evor; ireocnctatno artoi; ...

1. Any two or more people can get together and form a p ... p.
2. ...

Режим виконання: у парах або мікрогрупах, усно.

Спосіб контролю: взаємоконтроль.

ВПРАВА 8

Мета: розвинути вміння вибору та адекватного ситуації використання англійських економічних термінів, виявляючи свою згоду або незгоду.

Завдання: Complete the following statements with suitable terms given in the box below. Ask your partner to translate them into Ukrainian. Take turns to check the answers and correct the wrong ones. The first has been done for you.

shareholders; Board of Directors; loans; profit; limited liability; unlimited liability; investments; sole proprietor; partners; public companies.

1. The *shareholders* of a company do not always agree with the management on how the business should be run.
2. ...

Режим виконання: у парах або мікрогрупах, усно і письмово.

Спосіб контролю: взаємоперевірка і контроль з боку викладача.

2. Група текстових вправ

ВПРАВА 9

Мета: сформувати вміння вибору і групування англійських економічних термінів та стимулювати студентів до ймовірного прогнозування змісту фахового тексту.

Завдання: What different forms of doing business do you know? In pairs or small groups list all the advantages and disadvantages of each type of business unit. Check whether you were right or wrong after reading the text.

TYPES OF BUSINESS UNITS	ADVANTAGES	DISADVANTAGES
<i>Corporation</i>		
...		

Режим виконання: у парах або мікрогрупах, усно.

Спосіб контролю: груповий контроль.

ВПРАВА 10

Мета: вдосконалювати вміння вибору англійських економічних термінів, їх репродукування і продукування в усному мовленні.

Завдання: Work in pairs. While you read the text “The Three Basic Types of Firms”, fill in the following vocabulary map with as many related words and expressions as possible.

Types of business units	
People	
Activity	
Documents	
Finances	
Management	
...	

THE THREE BASIC TYPES OF FIRMS

What are the three basic forms of organization of business firms, and what induces organizers of a firm to choose one form rather than another?

SOLE PROPRIETORSHIPS

The sole proprietorship is the form of business organization involving the fewest legal complications. Most small retail firms, farms, and many small factories are run as sole proprietorships. To start a sole proprietorship, an individual simply decides ... (обсяг спеціального тексту – до 4 тисячі друкованих знаків).

Режим виконання: у парах або мікрогрупах, усно.

Спосіб контролю: груповий контроль.

ВПРАВА 11

Мета: розвинути вміння вживання англійських економічних термінів в усному мовленні на рівні речення і понадфразової єдності та вміння створення власних висловлювань на основі прочитаного.

Завдання: Check how well you have understood the text. In turns with your partner ask and answer the following questions to the text. Ask your partner any other questions on the topic under consideration.

1. How does the ownership of different types of firms differ from each other?
2. ...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача.

ВПРАВА 12

Мета: вдосконалювати вміння вибору і розширення англійських економічних термінологічних одиниць за допомогою використання вербальних опор.

Завдання: Complete the following sentences using your own ideas. Which of them can be used to make up a plan for discussing the text you have just read? Discuss your choice with the partner and then arrange the chosen statements in a logical order.

Model: *Production within the private sector of the economy is carried out largely by – Production within the private sector of the economy is carried out largely by corporations, partnerships, and sole proprietors.*

1. Private companies often go public in order to

Режим виконання: у парах або мікрогрупах, усно.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача.

ВПРАВА 13

Мета: вдосконалювати вміння творчої переробки текстового матеріалу з активізацією у мовленні англійської економічної лексики за темою розділу.

Завдання: Work in pairs. Read the following statements to a partner who will translate them into Ukrainian without consulting a dictionary. Then change roles.

1. Corporate investors have greater protection from risk than individual proprietorships or partnerships because they have limited liability – they cannot be asked to pay more than they have invested in the firm.
2. ...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача.

ВПРАВА 14

Мета: вдосконалювати вміння (ре)продукування англійських економічних термінів в усному мовленні на рівні речення та ПФЄ на основі поданих тверджень як плану до прочитаного тексту.

Завдання: Work in pairs. Tell your fellow-student what you have learned from the text about measuring market power. Be ready to answer relevant questions. As a plan use the following statements from the text.

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: груповий контроль, взаємоконтроль.

ВПРАВА 15

Мета: вдосконалювати вміння продукування власних висловлювань із використанням нової лексики розділу та поданої у тексті фактологічної інформації.

Завдання: Correct the following statements if necessary and comment on each.

1. In pursuit of higher profits, monopolies and oligopolies may seek to restrict market supplies, raise product prices, lower product quality, or reduce direct costs.
2. ...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача, взаємоконтроль.

3. Група післятекстових вправ

ВПРАВА 16

Мета: навчати студентів продукувати розширені й аргументовані висловлювання з використанням англійської економічної лексики при описуванні або коментуванні графічно вираженої інформації.

Завдання: Look at the chart showing the dynamics of small business development in Ukraine. What are the perspectives of small businesses in Ukraine? What are your assumptions based on? How can business expand if it doesn't want to borrow from the bank? Comment on the problem in small groups. Support your arguments with the most recent and reliable information. Deliver your ideas to the whole class.

Режим виконання: у складі групи, усно.

Спосіб контролю: груповий контроль.

ВПРАВА 17

Мета: розвивати та вдосконалювати вміння використання англійської економічної лексики в говорінні на основі фактологічної інформації з різних джерел.

Завдання: Work in pairs. Look at the following pie charts depicting the percentage of total sales and total assets of US business firms and comment on the given figures. Compare this information with that of Ukraine. Is it the same or different? Speak your mind to the whole class.

Режим виконання: у парах або мікрогрупах, усно.

Спосіб контролю: груповий або взаємоконтроль.

ВПРАВА 18

Мета: навчати студентів вживати англійські економічні терміни у власних висловлюваннях текстового рівня з опорою на графічну інформацію.

Завдання: Look at the pie charts showing the structure of credits provided by banks to both legal and physical entities. Is there any difference? What is it caused by? What credits are more popular – short-term or long-term? Why? What kind of credit would you apply for if you were a businessperson? What might affect your choice? Brainstorm these problems in small groups and then present the group decision to the whole class.

Режим виконання: у парах або мікрогрупах, усно.

Спосіб контролю: груповий або взаємоконтроль.

ВПРАВА 19

Мета: розвивати вміння використовувати англійську економічну лексику в усному мовленні за допомогою драматизації навчальних комунікативних ситуацій.

Завдання: In pairs role-play the following situations. The class will listen and analyze each presentation.

Situation 1.

Role 1. You want to start a new business – it might be baking bread or providing services in green tourism. Talk with the clerk responsible for registering small businesses. Inquire what documents you need to start your business and promise to submit everything on time.

Role 2. ...

Режим виконання: у парах, усно.

Спосіб контролю: взаємоконтроль або груповий контроль.

ВПРАВА 20

Мета: вдосконалювати вміння використовувати англійську економічну лексику в груповій навчальній діяльності за темою розділу або проблематикою текстів.

Завдання: Group work. At the annual meeting of the company's shareholders, the Board of Directors of the corporation put forward a decision to retain annual earnings and plough it back into the development of the company. Shareholders are to give their opinions.

Group 1. You are the owners of small stock and completely disagree with the decision of the Board of Directors. You suggest claiming dividends on the invested capital. Be angry and impatient when expressing arguments in favour of your demands. Threaten to take actions if your claims remain unsatisfied.

Group 2. ...

Режим виконання: у мікрогрупах, усно.

Спосіб контролю: груповий контроль.

ВПРАВА 21

Мета: розвивати вміння використовувати англійські економічні терміни в писемному мовленні і контролювати рівень сформованості досягнутих умінь.

Завдання: Write a 2-3 page report on one of the topics given below and then deliver it to the class. Use appropriate linking words and phrases, key terms and visual aids. Tentative topics for your report are as follows:

- The perspectives of small business development in Ukraine.
- ...

Режим виконання: індивідуально або у парах, письмово.

Спосіб контролю: контроль з боку викладача; груповий контроль.

Підготовлений комплекс вправ для формування лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання підвів нас до розробки моделі організації навчального процесу. У контексті нашого дослідження модель навчання іншомовної лексики розглядається як детальна схема управління інтерактивною навчальною діяльністю для досягнення мети формування лексичної компетенції, тобто усвідомленого розуміння студентами значень англійських економічних термінів та оволодіння знаннями і вміннями використовувати ці терміни у зв'язних відрізках мовлення сфери своєї майбутньої професійної діяльності. В дослідженні була запропонована циклічно-тематична модель навчання, що співвідноситься з кредитно-модульною системою навчального процесу. В цій моделі на інтегроване оволодіння студентами-економістами 4-го курсу навчальним матеріалом одного змістового модуля виділяється 0,5 кредита (9 годин аудиторної роботи, 3 години індивідуальної роботи під керівництвом викладача, 6 годин самостійної роботи).

У межах розробленої моделі проводиться контроль рівня сформованості лексичної компетенції, який дозволяє виявити і якісно оцінити досягнутий рівень навченості студентів. Об'єктами контролю є знання англійської економічної лексики та вміння використовувати її у мовленнєвій діяльності. Для рубіжного контролю рівня знань лексики та вмінь вживати лексичні одиниці в усній і писемній комунікації було запропоновано тести завдяки таким властивим їм якостям, як доступність, економність організації та об'єктивність оцінювання.

У **третьому розділі** було описано підготовку, організацію та хід експериментального навчання, дано інтерпретацію його результатів і сформульовано методичні рекомендації щодо практичного формування англійської лексичної компетенції засобами інтерактивного навчання.

Основна мета експерименту полягала у перевірці ефективності розробленого в ході дослідження комплексу вправ для навчання студентів-економістів 4-го курсу англійської економічної лексики підмови міжнародної економіки. Перед початком експерименту була висунута така гіпотеза: *ефективність формування лексичної компетенції у студентів-економістів підвищиться за умови виконання спеціально розроблених вправ для засвоєння англійської економічної лексики з використанням засобів інтерактивного навчання в процесі керованої викладачем і самостійної навчальної діяльності творчого характеру.*

Експеримент проходив у два етапи: розвідувальний, в результаті якого було апробовано підготовлений комплекс вправ, що виконувались студентами в межах розробленої моделі, та базовий експеримент, у ході якого було проведено експериментальне навчання та доведено сформульовану вище гіпотезу. Доцільність проведення двох етапів експерименту була зумовлена обмеженою кількістю навчальних годин для вивчення студентами-економістами англійської мови на старшому ступені, а також була продиктована необхідністю попередньої апробації розроблених вправ та циклічно-тематичної моделі в умовах кредитно-модульної системи навчання, яка запроваджувалась у ВНЗ за місцем проведення експерименту.

Об'єктом експериментального дослідження було обрано створений комплекс вправ для навчання студентів-економістів фахової лексики за допомогою форм і прийомів інтерактивної навчальної діяльності в процесі аудиторної, індивідуальної і самостійної роботи. Об'єктами контролю були складові елементи лексичної

компетенції, тобто знання студентами англійської економічної лексики та навички і вміння її використовувати для здійснення іншомовної усної і писемної комунікації.

До неварійованих умов експерименту було віднесено: 1) проведення експериментального навчання в експериментальних групах (ЕГ) одними і тими ж викладачами; 2) тривалість експериментального навчання у кожній ЕГ; 3) критерії оцінювання рівня сформованості лексичної компетенції; 4) склад учасників експериментального навчання; 5) зміст тестових завдань для перед- і післяекспериментальних зрізів.

Варійованими умовами були: *для розвідувального експерименту* – різне співвідношення використаних інтерактивних засобів навчання англійської економічної лексики на кожному етапі формування лексичної компетенції; *для базового експерименту* – неоднакове використання інтерактивних засобів: в ЕГ1 навчання проводилося на основі розробленого комплексу вправ для засвоєння англійської економічної лексики за допомогою обраних інтерактивних засобів; в ЕГ2 – на основі вправ з аналогічним лексичним наповненням, проте їх виконання не передбачало систематичного і послідовного використання інтерактивних форм і прийомів роботи з лексикою ні під час аудиторних занять, ні в процесі індивідуальної й самостійної роботи студентів. Порівняння двох варіантів навчання лексики й формування англійської лексичної компетенції характеризує експеримент як горизонтальний, а співставлення отриманих результатів перед і після експериментального навчання – як вертикальний.

У двох етапах експерименту, який був проведений у природних умовах зі студентами 4-го курсу факультету міжнародного бізнесу і менеджменту Тернопільського національного економічного університету, взяли участь 97 осіб.

За результатами виконаних тестів після завершення розвідувального експерименту (26.12.2004 р. – 27.03.2005 р.) студенти всіх ЕГ показали достатній рівень навченості: сумарний показник рівня сформованості лексичної компетенції склав 81,89 бала у межах 100-бальної шкали оцінювання. Розвідувальний експеримент створив передумови для проведення базового експерименту з використанням апробованого комплексу вправ та вдосконаленої моделі навчання.

Проведений на початку базового експерименту (11.09.2006 р. – 10.11.2006 р.) передекспериментальний зріз показав такий початковий рівень сформованості лексичної компетенції: 64,76 бала в ЕГ1 та 66,08 бала в ЕГ2. В результаті експериментального навчання англійської економічної лексики з використанням розробленого комплексу вправ, у якому передбачалися інтерактивні форми навчальної діяльності з термінологічною лексикою підмови економіки (навчальні дискусії, ділові та рольові ігри, презентації підготовлених студентами рефератів й індивідуальних навчально-дослідних завдань), студенти ЕГ1 показали вищий рівень сформованості лексичної компетенції у порівнянні зі студентами ЕГ2, які при навчанні англійської економічної лексики обходилися без цілеспрямованого використання інтерактивних форм роботи: 83,21 бала проти 78,58 бала.

Відстрочений зріз, проведений через три тижні після завершення експерименту, знову виявив вищий рівень навченості у студентів ЕГ1: 78,42 бала проти 73,19 бала у студентів ЕГ2 (табл. 2). Очевидно, що вищі показники групи ЕГ1 були зумовлені інтерактивним форматом навчальної діяльності з англійською економічною

лексикою на всіх етапах формування англомовної лексичної компетенції при виконанні студентами-економістами розробленого комплексу вправ.

Таблиця 2

Порівняльна таблиця середніх показників рівня сформованості лексичної компетенції у студентів ЕГ, у балах

Індекс груп	Передекспериментальний зріз	Післяекспериментальний зріз	Приріст	Відстрочений зріз	Приріст
ЕГ1	64,76	83,21	18,45	78,42	13,66
ЕГ2	66,08	78,58	12,5	73,19	7,11

Для підтвердження достовірності й об'єктивності одержаних даних були використані методи математичної статистики, а саме – однофакторний дисперсійний аналіз. В ньому виокремлюються дві складові частини варіації (дисперсії): міжгрупова, зумовлена дією фактору, покладеного в основу групування, та внутрішньогрупова, випадкова варіація (табл. 3).

Таблиця 3

Показники дисперсій за результатами методичного експерименту

Групи	Зрізи	Дисперсія міжгрупова (факторна варіація)	Дисперсія внутрішньогрупова (випадкова варіація)
ЕГ 1	Передекспериментальний і післяекспериментальний	3404,21	25,55774
ЕГ 2		1558,50256	74,66273895
ЕГ 1	Передекспериментальний і відстрочений	1867,732	30,27716
ЕГ 2		546,7863	84,46809

Різниця факторної та випадкової варіацій в ЕГ1 є суттєвою, а це вказує на позитивний вплив застосованих інтерактивних засобів на рівень сформованості лексичної компетенції. У групі ЕГ2, студенти якої навчалися фахової лексики без системного використання інтерактивних засобів, показники міжгрупової дисперсії є значно нижчими. Внутрішньогрупова дисперсія в ЕГ2 перевищує відповідні показники в ЕГ1, що свідчить про вплив випадкових чинників на якість формування лексичної компетенції у студентів ЕГ2. Співвідношення міжгрупової та внутрішньогрупової варіацій дозволяє перевірити статистичну гіпотезу. Оскільки аналіз показав, що вибіркове значення критерію Фішера F перевищує критичне $F_{1-p}(f_1, f_2)$, то це дає підстави відхилити нульову статистичну гіпотезу ($H_0: \alpha_x = \alpha_y$) і вважати розбіжності групових середніх не випадковими. Тому, приймаючи альтернативну гіпотезу ($H_1: \alpha_x \neq \alpha_y$), з імовірністю 0,95 можемо стверджувати, що використання інтерактивних засобів при виконанні розробленого комплексу вправ для навчання англійської економічної лексики помітно вплинуло на якісний показник рівня сформованості лексичної компетенції у студентів ЕГ1.

Отже, в результаті методичного експерименту була доведена гіпотеза про те, що розроблений комплекс вправ для інтерактивного навчання студентів англійської економічної лексики підмови міжнародної економіки є достатньо ефективним і його можна рекомендувати для застосування з метою формування у студентів англомовної лексичної компетенції в процесі керованої викладачем і самостійної навчальної діяльності творчого характеру.

На основі теоретичного дослідження та проведеного експериментального навчання були сформульовані методичні рекомендації щодо способів і шляхів інтерактивного формування лексичної компетенції у студентів-економістів.

ВИСНОВКИ

У висновках узагальнено теоретичні та практичні результати виконаного дисертаційного дослідження, яке мало на меті розв'язання актуального наукового завдання – підвищення якості оволодіння студентами-економістами англійською фаховою лексикою, необхідною для забезпечення професійного спілкування.

1. Науково обґрунтовано і розроблено методику інтерактивного навчання лексики підмови економіки та формування лексичної компетенції, яка опирається на методологічні положення теорії інноваційної освіти і комунікативного методу навчання. Розроблена методика ґрунтується на концепції використання інтерактивних засобів навчання, тобто організації парно-групових і колективних форм мовленнєвої взаємодії з вивчення лексичного матеріалу при виконанні творчих завдань під час аудиторних занять та позааудиторної роботи студентів. Інтерактивне навчання забезпечує студентів активною мовленнєвою практикою, активізує творчу і пізнавальну діяльність та стимулює когнітивні процеси з оволодіння іншомовним лексичним матеріалом.

2. Дидактичною основою інтерактивного навчання англійської економічної лексики є принципи наочності, свідомості, активності, міжпредметної координації, комунікативності, взаємопов'язаного навчання всіх видів іншомовної мовленнєвої діяльності і професійної спрямованості навчання. Виділені у дослідженні психологічні чинники, а також описані властивості процесів мислення, пам'яті, уваги створюють сприятливі психологічні передумови для набуття студентами знань англомовної економічної лексики та умінь її використання в сфері зовнішньоекономічної діяльності. Уточнені лінгвістичні характеристики економічних термінів та проаналізовані методичні труднощі їх засвоєння забезпечують лінгвометодичні передумови формування лексичної компетенції.

3. Основним джерелом відібраної англійської економічної лексики виступають англомовні автентичні фахові тексти економічного дискурсу. Визначено якісні (змістові і мовні) та кількісні критерії відбору спеціальних текстів. Критеріями відбору економічних термінів є такі: професійної спрямованості, адекватності цілям навчання, частотності, практичної необхідності і тематичності. На основі семантичної відповідності значень англійських термінів їхнім відповідникам в українській мові проведено методичну типологію відібраної лексики та укладено термінологічний словник-мінімум для студентів-економістів 4-го курсу.

4. Для забезпечення процесу інтерактивного формування англомовної лексичної компетенції було розроблено три групи вправ – передтекстові, текстові та

післятекстові, які відповідають сформульованим у дослідженні вимогам й об'єднані в єдиний комплекс у межах змістового модуля навчальної дисципліни. Вправи корелюють з визначеними вище етапами формування лексичної компетенції і забезпечують студентам знання лексики і набуття вмінь нею користуватися в іншомовній комунікації, що було доведено в результаті проведеного методичного експерименту. Для організації інтерактивного навчання спеціальної лексики і формування лексичної компетенції використовується циклічно-тематична модель, в основі якої лежить цикл практичних та індивідуальних занять і самостійної роботи.

5. Методичний експеримент, який структурно охоплював процеси підготовки, проведення експериментального навчання та обробки результатів, довів ефективність розробленого комплексу вправ, які доцільно виконувати у межах запропонованої моделі навчання англійської економічної лексики. За допомогою однофакторного дисперсійного аналізу було доведено достовірність отриманих результатів і підтверджено гіпотезу експерименту: використання засобів інтерактивного навчання англійської економічної лексики при виконанні спеціально розроблених вправ у спільній і керованій викладачем творчій навчальній діяльності забезпечує студентам ефективне формування англомовної лексичної компетенції.

Таким чином, поставлена у дослідженні мета розробити науково обґрунтовану методику формування лексичної компетенції досягнута, а визначені завдання щодо реалізації даної мети повністю виконані. У цьому полягає головна теоретична цінність та науковий результат виконаної дисертаційної роботи. Опублікований навчальний посібник „Англійська мова для студентів-економістів”, укладений словник-мінімум та розроблені методичні рекомендації мають практичну значущість для забезпечення інтенсифікації іншомовної підготовки студентів-економістів в цілому та ефективності навчання спеціальної лексики зокрема.

Перспективами подальших досліджень можуть бути проблеми використання інтерактивних засобів для навчання термінологічної лексики і формування іншомовної лексичної компетенції у студентів інших спеціальностей немовних ВНЗ.

ОПУБЛІКОВАНІ ПРАЦІ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. *Семенчук Ю.О.* Англійська мова для студентів-економістів: Навч. посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 192 с.
2. *Семенчук Ю.О.* Вивчення термінологічної лексики у курсі ділової англійської мови // Іноземні мови. – 2003. – № 3. – С. 29–32.
3. *Семенчук Ю.О.* Комплекс вправ для навчання студентів економічних спеціальностей англомовної термінологічної лексики // Іноземні мови. – 2004. – № 3. – С. 24–32.
4. *Семенчук Ю.О.* Способи формування лексичних навичок іншомовного мовлення студентів економічних спеціальностей // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2004. – № 5. – С. 130–135.
5. *Семенчук Ю.О.* Використання інтерактивних технологій для навчання фахової лексики студентів економічних спеціальностей // Нові технології навчання. – 2005. – Випуск 40. – С. 185–195.
6. *Семенчук Ю.О.* Психолого-педагогічні передумови формування лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей // Психологія і суспільство. – 2006. – № 4. – С. 123–128.

7. Семенчук Ю.О. Лінгвометодичні аспекти формування англомовної лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей // Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови. – 2006. – Випуск 13. – С. 279–287.
8. Семенчук Ю.О. Перевірка ефективності комплексу вправ для навчання студентів економічних спеціальностей термінологічної лексики // Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка і психологія. – 2006. – Випуск 10. – С. 137–147.
9. Гринюк Г.А., Семенчук Ю.О. Етапи формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів економічних спеціальностей // Іноземні мови. – 2006. – № 2. – С. 22–27.
10. Семенчук Ю.О. До проблеми активізації англійської термінологічної лексики студентами економічних спеціальностей // Соціокультурні аспекти навчання іноземних мов: Тези міжнародної науково-практичної конференції. – Тернопіль: ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – С. 165–167.
11. Семенчук Ю.О. Дидактичні принципи формування англомовної лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей // Сучасні технології підготовки фахівців в умовах подальшого розвитку вищої освіти України: Матеріали науково-методичної конференції. – Харків: ХНАДУ, 2005. – С. 218–219.
12. Семенчук Ю.О. Інтерактивні технології навчання англійської економічної лексики // Сучасні проблеми лінгвістики та навчання іноземних мов у контексті Болонського процесу: Збірник наукових праць. – Хмельницький: ХНУ, 2005. – С. 153–154.
13. Семенчук Ю.А. Основные этапы формирования иноязычной коммуникативной компетенции у студентов экономических специальностей // Теория и практика подготовки к межкультурной коммуникации в системе непрерывного обучения иностранным языкам: Материалы докладов международной научно-практической конференции в 3 ч. Часть третья. – Минск: МГЛУ, 2006. – С. 107–109.
14. Семенчук Ю.О. Використання інтерактивних методів для формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів економічних спеціальностей // Навчання ділової англійської мови у Східній Європі: для чого та як?: Тези доповідей наукової конференції. – Ялта-Дніпропетровськ: Вид-во ДУЕП, 2006. – С. 171–172.
15. Семенчук Ю.О. Аналіз та інтерпретація результатів методичного експерименту // Іноземномовна комунікація: здобутки та перспективи: Тези доповідей міжнародної наукової конференції. – Тернопіль: ТДЕУ, 2006. – С. 269–271.

АНОТАЦІЯ

Семенчук Ю.О. Формування англомовної лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей засобами інтерактивного навчання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання: германські мови. – Київський національний лінгвістичний університет, Київ, 2007.

Дисертацію присвячено проблемі формування англомовної лексичної компетенції в економістів-міжнародників на основі використання інтерактивних засобів навчання. У роботі теоретично обґрунтовано і практично розроблено методика навчання студентів англійської економічної лексики як передумови практичного оволодіння ними англійською мовою для професійного спілкування.

Проаналізовано науково-методичну літературу та сформульовано концептуальні засади інтерактивного формування англомовної лексичної компетенції. Виявлені дидактичні передумови організації парно-групових і колективних форм мовленнєвої взаємодії, досліджені психологічні закономірності засвоєння іншомовного лексичного матеріалу, з'ясовані лінгвістичні особливості термінологічної лексики підмови економіки. На основі виділених критеріїв здійснено відбір англійської економічної лексики та проведено її методичну типологію. Укладено словник-мінімум та розроблено комплекс вправ для інтерактивного навчання студентів-економістів спеціальної лексики в межах циклічно-тематичної моделі організації навчального процесу. Експериментальне навчання та статистично-математична обробка отриманих результатів довели обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, які висвітлюються у дисертаційному дослідженні. Пропонована методика знайшла своє практичне застосування у навчальному процесі чотирьох ВНЗ економічного профілю.

Ключові слова: лексична компетенція, інтерактивні засоби навчання, мовленнєва взаємодія, англійська економічна лексика, циклічно-тематична модель навчання, однофакторний дисперсійний аналіз.

АННОТАЦИЯ

Семенчук Ю.А. Формирование англоязычной лексической компетенции у студентов экономических специальностей средствами интерактивного обучения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения: германские языки. – Киевский национальный лингвистический университет, Киев, 2007.

Диссертация посвящена разработке методики формирования англоязычной лексической компетенции в экономистов-международников образовательного уровня „бакалавр” с использованием интерактивных средств обучения. В теоретической части работы на основе всестороннего анализа научно-методической литературы сформулированы концептуальные положения предлагаемой методики. Определена сущность интерактивного обучения как средства формирования англоязычной лексической компетенции путём организации парно-группового и коллективного речевого взаимодействия всех субъектов учебного процесса по выполнению творческих, проблемно-поисковых и коммуникативных заданий с целью получения студентами знаний лексических единиц и приобретения способности их использования в устной и письменной коммуникации сферы деятельности экономистов-международников.

Дидактической основой интерактивного обучения студентов англоязычной экономической лексике является комплекс общедидактических и методических принципов: наглядности, сознательности, активности, межпредметной координации, коммуникативности, взаимосвязанного обучения всем видам речевой деятельности, профессиональной направленности обучения. Выделены факторы, которые создают психологические предпосылки для формирования лексической компетенции: внутренняя и внешняя мотивация, наличие благоприятного климата в студенческом коллективе, особенности группового учебного сотрудничества студентов старших

курсов, готовность студентов и преподавателей к проведению интерактивных форм речевого взаимодействия. Основной психологической предпосылкой формирования лексической компетенции считается сформированность у студентов лексических навыков, необходимых для развития лексических умений говорения в ситуациях сферы будущей деятельности. Для обеспечения лингвометодических предпосылок формирования лексической компетенции были уточнены лингвистические особенности английских экономических терминов в контексте их взаимодействия с общеупотребительной лексикой английского языка.

На основе анализа специальной литературы и Общеввропейских рекомендаций произведен отбор аутентичных текстов как источников терминологической лексики, а затем с учётом разработанных критериев отобран лексический материал в количестве 434 лексических единиц, подлежащих усвоению студентами 4-го курса специальности «Международная экономика». На основе принципа совпадения или несовпадения английских экономических терминов с соответствующими терминами в родном (украинском) языке студентов была разработана методическая типология данной лексики и составлен словарь-минимум.

В работе были определены требования к упражнениям и разработан комплекс упражнений, который учитывает этапы формирования лексической компетенции и методическую классификацию терминов. Предложенная циклично-тематическая модель обучения английской экономической лексике, которая находится в рамках кредитно-модульной системы организации учебного процесса, охватывает лексический материал одного модуля и предполагает девятичасовой цикл аудиторных занятий и такое же количество часов для индивидуальной и самостоятельной работы. Обучение студентов по такой модели, как показал эксперимент, способствует возникновению у них социально-психологических стимулов для усовершенствования своих знаний лексики и умений ее использования в ситуациях сферы деятельности экономистов. Для контроля достигнутого уровня сформированности лексической компетенции были предложены тесты благодаря их доступности, экономичности организации и объективности оценивания.

Для экспериментальной проверки эффективности разработанного комплекса упражнений как основы предлагаемой методики в Тернопольском национальном экономическом университете на факультете международного бизнеса и менеджмента был проведен разведывательный (в 2004/05 учебном году) и базовый (в 2006/07 учебном году) эксперименты. По результатам проведенных срезов и полученного достаточного коэффициента усвоения учебного лексического материала, а также учитывая данные обработки материалов эксперимента методами математической статистики, сделан вывод об эффективности разработанной методики и целесообразности ее внедрения в учебный процесс. Сформулированы методические рекомендации по организации интерактивного обучения и формирования англоязычной лексической компетенции у студентов-экономистов. Предложенная методика была внедрена в учебный процесс четырех высших учебных заведений экономического профиля.

Ключевые слова: лексическая компетенция, интерактивные средства обучения, речевое взаимодействие, английская экономическая лексика, циклично-тематическая модель обучения, однофакторный дисперсионный анализ.

ABSTRACT

Semenchuk Yu.O. Forming English lexical competence with students of economic specialties by means of interactive teaching. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Pedagogical Studies. Specialty 13.00.02 – Theory and Methodology: Germanic Languages. – Kyiv National Linguistic University, Kyiv, 2007.

The thesis is devoted to forming lexical competence with students majoring in International Economics using interactive means of teaching. The methodology of teaching students English economic terms as a prerequisite for practical mastering of Business English has been theoretically substantiated and practically worked out. As a result of thorough analysis of special pedagogic literature, basic concepts of interactive formation of lexical competence have been formulated. Major didactic, psychological and linguistic peculiarities of forming lexical competence and teaching economic vocabulary by active involvement and interaction of all students in the studying process have been described. Using defined criteria, a list of economic terms to be learnt by the 4th year students has been compiled. A complex of exercises to practice and master economic vocabulary together with a proper model of teaching students have been elaborated and experimentally verified. The results of experimental teaching have been corroborated with the methods of mathematics and statistics. The methodological recommendations on organizing the process of interactive teaching of economic vocabulary and forming lexical competence have been developed. Suggested methodology has been applied in practice in four higher educational establishments in Ukraine.

Key words: lexical competence, means of interactive teaching, speech interaction, English economic vocabulary, modulated system of teaching process, one-factor disperse analysis.